Гуменюк Р.В.
аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8804-3114

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-365-4-25

КОНВЕРТНА ПОЗИКА ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТОРІВ

Важливість використання фінансового інструменту – конвертної позики для залучення інвестицій підкреслювалася багатьма ученими. Так, Неправ А.В., Тимченко І.Є. звертали увагу, що у розвинутих країнах конвертні позики є найбільш поширеним інструментом брідж-фінансування [1, с. 190], Різник Д.В., Чернецька Т.Ю., Просеков А.Д. аналізуючи роль державного управління у стимулюванні іноземних інвестицій теж висловлювали позицію, що запровадження конвертних позик в українському законодавстві для резидентів правового режиму Дія Сіті є позитивним зрушенням [2].

Тим не менше, навіть до запровадження у вітчизняному праві окремого інституту конвертної позики, перетворення позик у частки у статутному капіталі фактично відбувалися на підставі іншим норм права. На сьогоднішній день у науковому дискурсі вченими недостатньо приділена увага порівнянню можливих шляхів і методів перетворення позики у частку у статутному капіталі, визначенню переваг і недоліків кожного підходу.

Метою даної статті є проведення шляхом застосування міждисциплінарних підходів економічно-правового аналізу можливих шляхів конвертації позики у частку в статутному капіталі, визначення переваг та недоліків застосування конвертної позики, формування практичних рекомендацій щодо удосконалення вітчизняного законодавства в частині використання фінансового інструменту конвертної позики для підвищення рівня ефективності і справедливості захисту прав та інтересів як позикодавця, так і позичальника. Для досягнення

поставленого завдання використовуються методи: історичний – для здійснення ретроспективного аналізу шляхів перетворення позик у частку у статутному капіталі господарського товариства в економічному минулому України; аналізу – щодо характеристики законодавчого регулювання інституту конвертної позики в сучасних умовах; порівняння – для визначення переваг та недоліків застосування конвертної позики; та синтезу – для формулювання практичних рекомендацій щодо покращення інституційного регулювання конвертної позики.

Донедавна найбільш поширеними шляхами перетворення позики у частку у статутному капіталі були: перетворення позики в частку на підставі зарахування зустрічних однорідних вимог (згідно з ст. 601 Цивільного кодексу України [3]) або на підставі поєднання боржника і кредитора в одній особі (відповідно до ст. 606 Цивільного кодексу України [3]). Враховуючи, що в економічній історії нашої держави був період, коли Національним банком України не дозволялося банкам знімати з валютного контролю зовнішньоекономічні зобов'язання на підставі зарахуванням сторонами зустрічних однорідних вимог (лист НБУ від 24.05.2013 р. № 28-312/1652/6131), то найчастіше вдавалися власне до перетворення позики у частку в статутному капіталі у зв'язку з поєднанням боржника і кредитора в одній особі. У чинному правовому полі така операція здійснюється на підставі наступних норм законодавства:

– Сторони укладають договір позики, керуючись нормами ст. 1046–1053 Цивільного кодексу України [3] та положеннями міжнародного і валютного законодавства у випадку, коли позикодавцем є нерезидент;

– Позикодавець вносить права вимоги за договором позики у статутний капітал позичальника на підставі ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [4]. При чому оцінку цих прав вимоги затверджують всі учасники господарського товариства одностайно.

– Зобов'язання за договором позики припиняється у зв'язку із поєднанням боржника і кредитора в одній особі –

господарському товаристві відповідно до ст. 606 Цивільного кодексу України [3].

Рис. 1. Шляхи перетворення позики у частку в статутному капіталі господарського товариства

Джерело: розробка автора

Історичними передумовами перетворення позики у частку в статутному капіталі в минулому, як правило, слугували не стільки бажання залучити інвестора, скільки бажання знайти компромісне рішення у зв'язку з неможливістю компанією-резидентом України погасити боргове зобов'язання перед

нерезидентом внаслідок форс-мажорних обставин, наприклад різкого та непрогнозованого зростання курсу валюти (бажання вирішити проблему).

Статтею 29 Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [5] для резидентів правового режиму Дія Сіті запропонований новий інструмент побудови відносин з інвесторами – укладення договору позики з альтернативним зобов'язанням (конвертна позика). Такий договір має спільні риси із договором позики, корпоративним договором та договором застави. Цей інструмент уже більше спрямований на залучення інвестора у перспективний проєкт, ніж на вирішення проблеми, яка сталася з проєктом, в якому брав участь інвестор, по факту. При чому сторони мають можливість заздалегідь обумовити в договорі обставини, коли в кредитора з'явиться право вимагати прийняття його до складу учасників господарського товариства / збільшення його частки в статутному капіталі господарського товариства. Іншою особливістю цього інструменту є те, що сторони заздалегідь можуть узгодити правила визначення грошової оцінки додаткового вкладу кредитора – а відповідно його частки у статутному капіталі товариства.

Проблемним моментом може стати реалізація процедури погашення зобов'язання за договором позики шляхом прийняття кредитора до складу учасників господарського товариства / збільшення його частки в статутному капіталі господарського товариства: учасники товариства можуть ухилятися від підписання відповідного протоколу загальних зборів учасників господарського товариства на стадії пред'явлення вимоги кредитором. Вирішувати це питання у судовому порядку може бути доволі трудозатратним і тривалим процесом.

Для покращення рівня ефективності і справедливості захисту прав та інтересів позикодавця та позичальника рекомендуємо внести наступні зміни у нормативно-правові акти:

На нашу думку, надання можливості використовувати конвертну позику лише резидентам правового режиму Дія Сіті є необґрунтованою. Потрібно зробити доступним цей інструмент для всіх учасників господарської діяльності, перенести норми

щодо договору позики з альтернативним зобов'язанням із Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» в Цивільний кодекс України;

За загальним правилом сторони за договором позики найменуються позикодавець і позичальник. В чинному ж визначенні договору позики з альтернативним зобов'язанням сторони найменуються кредитор і боржник. Беручи до уваги, що в цивільному обороті поняття кредитора і боржника є ширшими, це допустимо. Проте, з метою єдності понятійно-категоріального апарату вважаємо за доцільне внести зміни у визначення поняття договору позики з альтернативним зобов'язанням та назвати сторони позикодавцем і позичальником;

Стаття 8 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» передбачає можливість використання безвідкличної довіреності з корпоративних прав для виконання та забезпечення зобов'язань за: а) корпоративним договором; б) договором застави частки у статутному капіталі товариства. З метою уникнення непорозумінь та підвищення ефективності захисту законних прав та інтересів сторін за договором конвертної позики, пропонуємо передбачити, що безвідклична довіреність з корпоративних прав може застосовуватися і для виконання та забезпечення зобов'язань за договором позики з альтернативним зобов'язанням.

Література:

1. Непран А., Тимченко І. Венчурний капітал та інновації. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2021. № 27. С. 181–195. URL: http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/244318

2. Різник Д., Чернецька Т., Просеков А. Роль державного управління у стимулюванні іноземних інвестицій. *Наукові перспективи*. 2024. № 1 (43). URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8815/8862

3. Цивільний кодекс України від 16.03.2023 р. № 435-IV (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

4. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. № 2275-VIII (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

5. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 р. № 1667-IX (із змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text